GLOBALIZACE U KONCE S DECHEM

VÝZVY A PŘÍLEŽITOSTI PRO ČESKO, EVROPU A SVĚT

Mojmír Hampl

GRADA

GRADA

GLOBALIZACE U KONCE S DECHEM

VÝZVY A PŘÍLEŽITOSTI PRO ČESKO, EVROPU A SVĚT

Mojmír Hampl

GRADA

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude ***trestně stíháno****. Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou* ***bez souhlasu nositele práv zakázány****.*

Mojmír Hampl

Globalizace u konce s dechem

Výzvy a příležitosti pro Česko, Evropu a svět

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 9946. publikaci

Odpovědná redaktorka Mgr. Marie Zelinová
Grafická úprava a sazba Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Vojtěch Wagner
Počet stran 112
První vydání, Praha 2025
Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2025

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-7832-2 (ePub)
ISBN 978-80-271-7831-5 (pdf)
ISBN 978-80-271-5632-0 (print)

Obsah

O autorovi **9**

Prolog **11**

Část I **Globální Amerika a svět** **15**

1. Co přijde po časech globalizace? **17**
Nechceme být stejní! 18
Jak dál, Západe? 21

2. Kdy bude ekonomie opět dějinotvornou vědou? **23**
Od globalizace plnou parou k etatismu 25
Kde jsou teď všichni ekonomové? 26

3. Jak Trump boural Obamovo dědictví **29**
Ovládat a řídit 31
Začátek procitání 33

4. Spojené státy jako zhrzená a zrazená velmoc? **35**
My jsme to ale vážně mysleli dobře! 36
Soft power, hard power a jeden světový četník 38
Když chybí konkurence 40

Část II **Česko v globální *EURO*PĚ** **43**

5. Naše hezká česká debata o EU **45**

6. Euromilci 2.0 ..... **51**
Euro a krizová poučení 52
Euromilci a hasiči 54

7. Bulhaři dali tvrdou ránu stoupencům eura v Česku 57

8. Přijmout, či nepřijmout euro? Toť otázka 61
Každá země má svůj příběh 61
Od pevného kurzu… k jakémukoli jinému 63
Lekce z měnového vývoje 66

9. Jak jedna pandemie proměnila přístup druhdy konzervativní země k vlastním veřejným financím 69
Trochu jiné Česko 70
Nová postcovidová realita 72

Část III Dilemata a výzvy postglobální Evropské unie 77

10. Inflace a nezodpovědné vlády – spojené nádoby 79
Když pravidla nefungují 80
Dlouhé období jako součet krátkých 81
Zbraně, nebo máslo? Obojí 82

11. Staré víno v nových lahvích 85
Čím složitější pravidla, tím méně dodržování 86
Jak dál? 88

12. Proč se to zase pokazilo? 91

13. Zabavit, či nezabavit? Toť otázka 95

14. Bude to Dra(g)hý 101
Unie v rozbouřených časech 102
Zadavatel a odvážné nápady 103
Bída posla a zhotovitele 106

Literatura 111

Poděkování: za technickou a datovou pomoc při zpracování textu vděčím Ondřeji Šímovi. Za mnohé inspirativní diskuse při tvorbě jednotlivých kapitol děkuji Danu Bártovi.

O autorovi

Mojmír Hampl (1975) je český ekonom, bankéř a publicista, který vystudoval obor Národní hospodářství na Vysoké škole ekonomické v Praze, kde získal i doktorát. Jako Chevening Scholar absolvoval postgraduální studium ekonomie na University of Surrey ve Velké Británii. V roce 1998 nastoupil do České národní banky (ČNB) jako analytik. Následně působil jako ekonom v České spořitelně a později jako člen představenstva České konsolidační agentury. V roce 2006 se do ČNB vrátil a byl jmenován do její bankovní rady. Mezi lety 2008 a 2018 zastával funkci viceguvernéra ČNB a byl doposud nejdéle sloužící osobou na tomto postu v jejích novodobých dějinách. Po skončení mandátu v ČNB působil jako ředitel pro finanční služby ve společnosti KPMG. V roce 2021 byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR zvolen členem, v červenci 2022 pak předsedou Národní rozpočtové rady. Publikoval řadu odborných a populárních článků a dvě knihy. Dlouhodobě spolupracoval s London School of Economics ve Velké Británii a řadou domácích akademických institucí.

Prolog

Když toto své slavné dílo v roce 1992 publikoval, nejspíš nepočítal ani s jedním. Nemohl počítat. Ani s tím, že bude v prvních letech po jeho vydání nejprve celosvětově obdivován a adorován jako apoštol nové doby, jako prorok, který správně rozpoznal, že po vítězství Spojených států amerických a západního světa jako celku ve studené válce dojde k dominanci západních pravidel hry: tedy ke zřetelné tendenci celého zbytku světa přijímat za své principy *demokracie, otevřené společnosti a tržního hospodářství*. A že tato náklonnost světa ke svobodě bude dle této predikce tak silná, že bude nevratná. To byl jím avizovaný *konec dějin*. Dle něj stav světa, kdy již takříkajíc víme, která sada pravidel je zřetelně lepší, kvalitnější, a tudíž jaksi nadřazená pravidlům jiným, a kdy se tedy lze rozumně domnívat, že právě tento balíček pravidel bude odteď planetárně dominovat. A bude se šířit dál a dál, rozlévat se jako voda všude tam, kde mu nebude postavena opravdu silná hráz.

Ale nemohl dost dobře počítat ani s tím, že za dalších několik let bude naopak kritizován, opovrhován a někdy i karikován za to, že jeho předzvěst nevyšla a že dějiny se zas a znovu restartují neřízeně, bez ohledu na to, co píší intelektuálové a kážou politici. Že západní svět a jeho pravidla nedobyla svět imperiálním způsobem, jak on předvídal, a už vůbec ne nezvratně.

Kdo? Inu, světoznámý politolog, filozof a myslitel Francis Fukuyama, který svým shora avizovaným zásadním dílem *The End of History and the Last Man*[1] vlastně v intelektuálním smyslu slova sepsal předehru ke třiceti letům globalizace. Ke třem dekádám po pádu železné opony, které poma-

[1] V češtině vyšlo jako *Konec dějin a poslední člověk* v roce 2002 v nakladatelství Rybka Publishers, dále v této knize ovšem odkazujeme na anglický originál z roku 1992.

lu, ale jistě končí. Ke *zlatým létům*, která byla charakterizována otevíráním světových trhů, sílící globální výměnou zboží a služeb, volným prouděním kapitálu a také svobodnějším pohybem lidí a myšlenek. Doslova miliardy obyvatel zažily bohatnutí a růst životní úrovně, jaké zřejmě nemají srovnání v zaznamenaných dějinách světa. Česká republika je jednou ze zemí, které na této vlně netušeně rychle se šířící dělby práce postavily svůj model rostoucí prosperity po sametové revoluci roku 1989.

A tak jako byl sarajevský atentát na Františka Ferdinanda d'Este, arcivévodu a následníka rakousko-uherského trůnu, v roce 1914 předzvěstí války a konce tehdejší abnormální prosperity Evropy, byl Fukuyamův spis ouverturou k časům, na které možná budeme ještě s nostalgií vzpomínat jako na jedny z nejlepších v popsané historii planety i naší země.

Sám Fukuyama vícekrát vysvětloval, že jak první, zbožšťující fáze přijetí jeho díla, tak i ta druhá, karikující, byly v součtu jen nepřesnými a značně zploštělými interpretacemi jeho hlubších myšlenek. V tom mu jistě přitakají ti, kteří jeho sofistikovaný a v mnohém přelomový text skutečně četli a nespolehli se jen na převyprávění z druhé ruky. Debatu o rozdílu mezi obsahem díla a jeho výkladem s ním koneckonců v Praze před několika lety vedl i autor tohoto textu a v mnohém mu dal za pravdu.

Na druhou stranu si i on jako mimořádně bystrý a sečtělý myslitel byl a je dobře vědom toho, že žádný tvůrce nemá nikdy v ruce dokonale a napořád interpretaci svých myšlenek. Dílo – vypuštěno do světa – má svůj vlastní život a své vlastní osudy, které i autora často překvapují. A když v nějakém díle velká část diváků či čtenářů něco vidí či cítí anebo si do něj cosi promítá, je to prostě vlastnost toho díla samotného, bez ohledu na původní úmysly jeho autora.

Přesně z toho důvodu je také jeho kniha, k níž se ještě vrátíme, dobrým odrazovým můstkem pro tento soubor textů o globalizaci. Prostě se pro tyto účely všestranně hodí. Obsahem, dosahem i okamžikem vzniku. Snad by to sám Fukuyama nebral jako nepatřičné zneužití obsahu své knihy.

Jednotící linií tohoto sborníku textů, které v různě upravených podobách vycházely v posledních letech buď v *Týdeníku Echo*, nebo ve výrazně pozměněné podobě v lichtenštejnském think-tanku GIS, je právě *osud globalizace*. Obě tyto publikační platformy se totiž globálním ekonomickým a politickým otázkám věnují systematicky, detailně, s nadhledem a také s vervou, která je o to cennější, že vychází od platforem domestikovaných nikoli ve velkých, ale v menších zemích světa. Ale díky tomu, že autoři na zmíněných

Autor textu (vpravo) v diskusi s F. Fukuyamou (vlevo) v Praze v roce 2021
Zdroj: archiv autora

místech, ať už v Praze, ve Vaduzu, nebo v Schaanu, jsou si významu, síly a důsledků globalizace pro svět i pro jejich lokální prostředí dobře vědomi, je zapálení pro toto téma o to autentičtější.

Proud textu je organizován tak, že začíná částí zaměřenou na klíčovou globální roli Spojených států amerických v posledních třech dekádách vývoje světa, věnuje se tedy otázkám spíše celosvětovým, týkajícím se největších planetárních ekonomických a politických bloků. Následuje prostřední, druhá část, kde jsou sumarizovány úvahy o integraci české ekonomiky do ekonomiky evropské, tedy do bloku, který hrál a hraje v globalizaci světa též nezastupitelnou roli. Speciální pozornost je pak věnována integraci měnové, která však nepochybně není – jak vrcholná éra globalizace ukazuje – ničím zásadním pro globalizační procesy samotné. Závěrečná část se pak soustřeďuje na roli celé Evropské unie ve světě, na sadu jejích klíčových makroekonomických problémů a též na otázku, jak by měl projekt integrace čelit výzvám vyplývajícím z faktu, že nejlepší doba globální spolupráce je nejspíše věcí minulosti a svět se bude postupně buď pomalu, nebo i rychle

uzavírat do bloků, mezi nimiž bude častěji panovat spíše řevnivost, strategické soupeření a přetlačování než dosavadní pragmatická obchodní výměna, či dokonce otevřenost a spolupráce. Každá část je zakončena stručným bodovým sumářem hlavních závěrů.

Protože je sborník psán z pozice obyvatele starého kontinentu, je sumář poslední, tedy „evropské" části textu též závěrem a vyústěním celé knihy.

Autor celého textu se ani v nejmenším netají tím, že éru globální a globalizační po zhroucení komunistického bloku považuje za mimořádně cennou, pozitivní a zároveň velmi nesamozřejmou část dějin lidstva. I proto je z knihy cítit jistá nostalgie po časech, které po malých, často neznatelných krůčcích odcházejí a nejspíš se hned tak nevrátí. O to horší, že žádná srovnatelně sympatická alternativa mizejících vrcholných časů globalizace není na stole, a o to smutnější, že hledání alternativ a nových světů ještě nezačalo být ani součástí hlavního proudu politického myšlení, minimálně v Evropě.

Odpovědím ale musí předcházet otázky. Tento útlý sborník tedy budiž sadou vstupních otázek do diskuse o světě, Evropě a Česku v okamžiku, kdy zvoní budík a my se probouzíme v časech postglobálních.

I.

Globální Amerika a svět

1. Co přijde po časech globalizace?

Tři dekády světové otevřenosti nahrazuje doba množících se tendencí k uzavřenosti

Ty vůbec nejlepší věci často zažíváme, aniž bychom si to uvědomovali. Je celkem pravděpodobné, že právě s tímto pocitem se budeme za několik let dívat na tři mimořádné dekády vývoje vyspělého světa od pádu železné opony do nástupu pandemie covidu-19.

Prožili jsme skutečně zlaté časy globalizace, rozvoje mezinárodního obchodu, otevírání hranic a bourání závor, volného pohybu lidí i kapitálu, celosvětové dělby práce a vtahování další a další pracovní síly do procesu tvorby celosvětového bohatství. Značky, firmy, produkty, konzumní zvyklosti, touhy i naděje se staly globálními. Silně lokální a nesdílené však zůstalo kulturní a politické podloží toho všeho, k čemuž se ještě vrátíme.

Historik by asi dodal, že stejné pocity mohli mít obyvatelé západní Evropy či Severní Ameriky i na přelomu 19. a 20. století. Ale míra provázanosti celého světa zdaleka nebyla tak hluboká a rozhodně se netýkala tak významné části celosvětové populace jako ta po pádu komunistického bloku. A oba zničující válečné konflikty 20. století – vždy s epicentrem v Evropě – tuto

slavnou éru *Belle Époque* [2] nejprve dočasně a pak nadobro ukončily dřív, než ji mohla pocítit skutečně kritická masa globálního obyvatelstva.

To až s postupným zapojováním menších ekonomických tygrů východní Asie, ale zejména se silným otevřením Číny a většiny zemí bývalého socialistického bloku a jejich včleněním do celoplanetárního trhu a postupným otevíráním států dalších, ať už v Asii, Africe, nebo Jižní Americe, vznikly *skutečně globální výrobní, organizační, prodejní a logistické řetězce*, které fungovaly tak hladce, že je nikdo ani nevnímal. Tím, že vznikaly postupně, po malých krůčcích, nebyla otázka jejich utváření často ani předmětem politického zápasu a hlasování, spontánně probíhala tak, jak to neviditelná ruka trhu umožňovala a spolehlivě a bez hluku zařídila.

Zejména v Evropě jsme si doslova vychutnávali tři příznivé větry vanoucí současně:

a) giganticky velké a globalizující se asijské a další nové trhy,
b) levné energie dominantně z Ruska,
c) robustní a pro Evropu relativně levný bezpečnostní deštník zajištěný Spojenými státy americkými.

Všechny tři faktory vytvářely tak dokonalé podhoubí pro bohatnutí, jaké starý kontinent dlouho nezažil. Euforie z pádů zdí a bariér a nového „světa spolupráce“ či větší integrace byla nadto dlouho spontánní a zcela autenticky většinově přijímaná, nikoli vnucená. O to snáz se svět otevřenosti rozléval dál a zatékal hlouběji pod povrch evropské a světové ekonomiky.

Nechceme být stejní!

Nicméně jsme v onom nadšení zapomněli na starou pravdu, že bohatnutím a vzájemnou závislostí se svět nestává nutně bezpečnějším a odolnějším. Naopak může být křehčí a zranitelnější. Zejména sázka na pozápadnění

[2] *Belle Époque* (francouzsky zhruba „krásné časy“ či „krásná epocha“) je označení té části dějin Evropy na konci 19. a na začátku 20. století, kdy docházelo k masivnímu rozvoji vědy, techniky, průmyslu, umění a mezinárodního obchodu a kdy také vznikaly silné nadnárodní korporace, produkty a služby. Toto všeobecné bohatnutí nastávalo v éře mírového soužití hlavních velmocí.